

Ekonomie práce: přednáška 8

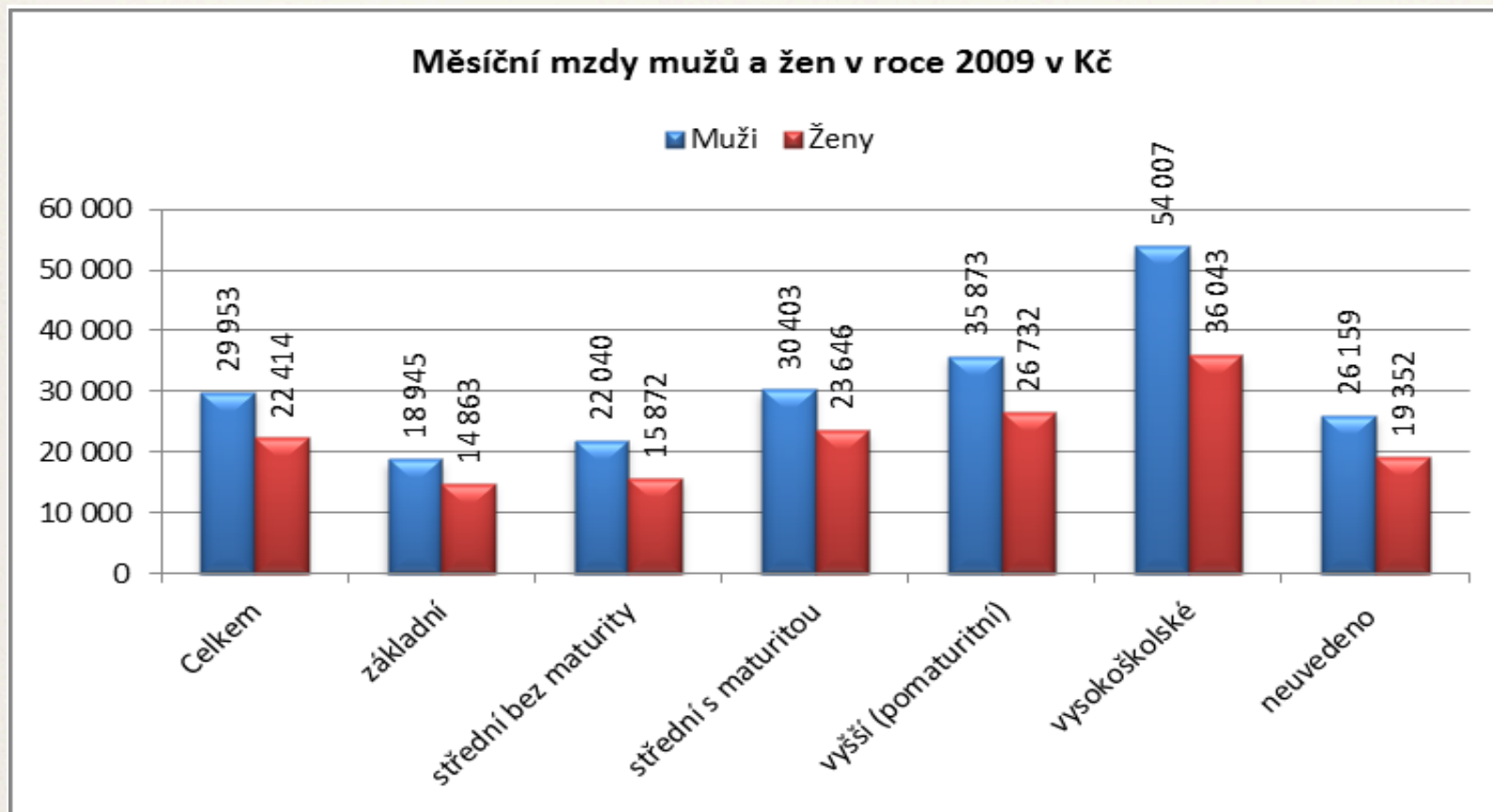
Diskriminace na trhu práce

Poměr mezd mužů a žen v ČR (2009)

ZAMĚSTNÁNÍ	Průměrná mzda v Kč				Medián mezd v Kč			
	celkem	muži	ženy	ženy/muži v %	celkem	muži	ženy	ženy/muži v %
CELKEM	26 677	29 953	22 414	74,8	22 229	24 158	19 797	81,9
v tom hlavní třídy KZAM:								
příslušníci armády	26 486	26 624	25 421	95,5	24 743	24 592	25 444	103,5
zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci	56 522	64 585	39 467	61,1	38 708	43 335	30 573	70,6
vědečtí a odborní duševní pracovníci	36 347	42 931	30 519	71,1	29 707	35 437	26 963	76,1
techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci	28 721	32 720	25 151	76,9	25 705	29 470	23 195	78,7
nižší administrativní pracovníci	21 084	23 702	20 064	84,7	19 542	21 504	18 869	87,7
provozní pracovníci ve službách a obchodě	16 318	19 094	14 822	77,6	14 559	17 311	13 885	80,2
kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví a ryb.	17 587	18 851	16 251	86,2	16 720	18 148	15 578	85,8
řemeslníci, kvalifikovaní výrobci a zpracovatelé	21 278	22 513	15 512	68,9	20 286	21 500	14 610	68,0
obsluha strojů a zařízení	20 805	22 176	16 865	76,0	20 094	21 433	16 334	76,2
pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	14 429	16 204	13 088	80,8	13 222	15 544	12 248	78,8

Zdroj: ČSU (2010), vlastní výpočty

Měsíční mzdy mužů a žen podle vzdělání (2009)

Mzdová mezera ve vybraných zemích

Country	1979–81	1994–98
Australia	0.800	0.868
Canada	0.633	0.698
Finland	0.734	0.799
France	0.799	0.899
Germany	0.717	0.755
Ireland	—	0.745
Italy	—	0.833
Japan	0.587	0.636
New Zealand	0.734	0.814
Spain	—	0.711
Sweden	0.838	0.835
United Kingdom	0.626	0.749
United States	0.625	0.763

Vysvětlení mzdového rozdílu (1/3)

Jak vysvětlit, že ženy vydělávají v průměru méně než muži?

- ♦ zdrojem rozdílu může být *vzdělání a věk*..

Age	High School Graduate	Bachelor's Degree	Master's Degree
25–34	76%	73%	79%
35–44	70%	68%	66%
45–54	67%	62%	60%
55–64	67%	66%	60%

Source: Data in this table are from U.S. Bureau of the Census, Detailed Income Tabulations from the CPS, 2006 ASEC, Persons, Table PINC-03: “Educational Attainment—People 25 Years Old and Over, by Total Money Earnings in 2005, Work Experience in 2005, Age, Race, Hispanic Origin, and Sex,” at http://pubdb3.census.gov/macro/032006/perinc/new03_352.htm.

Vysvětlení mzdového rozdílu (2/3)

Jak vysvětlit, že ženy vydělávají v průměru méně než muži?

- ♦ dalším zdrojem rozdílu může být *povolání*.

	Percentage Female in Occupation	Female-to-Male Earnings Ratio
<i>High-Paying^a</i>		
Chief executives	24	0.74
Computer software engineers	21	0.81
Lawyers	34	0.77
Pharmacists	48	0.93
<i>Low-Paying^a</i>		
Cashiers	76	0.83
Cooks	36	0.90
Food preparation	56	0.98
Food service attendants and helpers	44	0.89
Sewing machine operators	72	0.95

^a“High-paying” occupations are those in which women earned more than \$1,150 per week in 2005; “low-paying” ones are those in which men earned less than \$400 per week. Occupations in which so few of either gender were employed that earnings data were not published are omitted.

Source: U.S. Bureau of Labor Statistics, *Employment and Earnings* 53 (January 2006), Table 39.

Vysvětlení mzdového rozdílu (3/3)

Jak vysvětlit, že ženy vydělávají v průměru méně než muži?

- ♦ dalšími zdroji rozdílu mohou být *počet odpracovaných hodin* a *délka pracovní zkušenosti*
- ♦ *nevysvětlené rozdíly* – část mzdového rozdílu, která není vysvětlena vzděláním, věkem, profesí, délkou pracovní zkušenosti a počtem odpracovaných hodin. Tento rozdíl může být způsoben:
 - ♦ dalšími faktory, které různě ovlivňují produktivitu mužů a žen, ale nejsou pozorovatelné
 - ♦ nebo **diskriminací**

Diskriminace na trhu práce – vymezení pojmu

K **diskriminaci na trhu práce** dochází, pokud je s určitými pracovníky (kteří mají stejné schopnosti, vzdělání, zkušenosti) je *nakládáno jinak* než s ostatními pracovníky, a to na základě jejich *příslušnosti k určité skupině* (ženy, minority).

Toto jiné (horší) zacházení se projevuje v procesu najímání nových pracovníků, kariérním postupu, ve výši mzdy nebo v odlišných pracovních podmínkách.

Typy diskriminace

- ♦ *mzdová diskriminace* - pracovníkům se stejnými charakteristikami ovlivňujícími jejich produktivitu jsou vypláceny různé mzdy
- ♦ *zaměstnanecká diskriminace* - firma při najímání nových zaměstnanců dává přednost určité skupině pracovníků
- ♦ *profesní diskriminace* - pracovníci se stejným vzděláním a podobným produktivním potenciálem nejsou na určitá pracovní místa přijímáni. Důsledkem je profesní segregace.

Modely diskriminace

Existují různé teorie (modely) diskriminace na trhu práce:

- ♦ modely založené na diskriminačních preferencích (Beckerův model)
- ♦ modely založené na nedokonalých informacích (statistická diskriminace)
- ♦ modely založené na tržní síle (mzdová diskriminace monopsonu)

Model s diskriminačními preferencemi

Základy ekonomické analýzy diskriminace: Gary Becker – *The Economics of Discrimination* (1957).

Diskriminace je vnímána jako *preference* subjektu, který je *ochoten za ni zaplatit*. Tímto subjektem může být zaměstnavatel, zaměstnanec nebo spotřebitel.

Diskriminační preference jsou vyjadřovány pomocí *koeficientu diskriminace* (d) a odráží výši psychických nákladů spojené s předsudkem vůči minoritě nebo jiné skupině.

Diskriminační preference na straně zaměstnavatelů (1/3)

Příklad. Někteří zaměstnavatelé preferují zaměstnance muže a mají z určitých důvodů předsudky vůči ženám. Muži a ženy jsou stejně produktivní.

Diskriminující zaměstnavatel bude zohledňovat své preference a mzdové náklady žen budou pro něj vyšší o diskriminační koeficient W_{F+d} .

Diskriminační koeficient je tak jakousi „přirážkou“ k nákladům zaměstnávání žen, která vzniká v důsledku předsudku zaměstnavatele. Čím silnější averze, tím větší koeficient diskriminace.

Diskriminační preference na straně zaměstnavatelů (2/3)

Příklad (pokrač.) Předpokládejme, že tržní mzda mužů je 200 Kč a tržní mzda žen 160 Kč.

Peněžní vyjádření předsudku (“rovnovážný” diskriminační koeficient) je pak 40 Kč: $W_M = W_F + 40$.

Jaké pracovníky pak budou najímat diskriminující a nediskriminující firmy?

Nediskriminující zaměstnavatelé budou najímat ženy, u diskriminujících to není jednoznačné – závisí na síle předsudku (velikosti diskriminačního koeficientu).

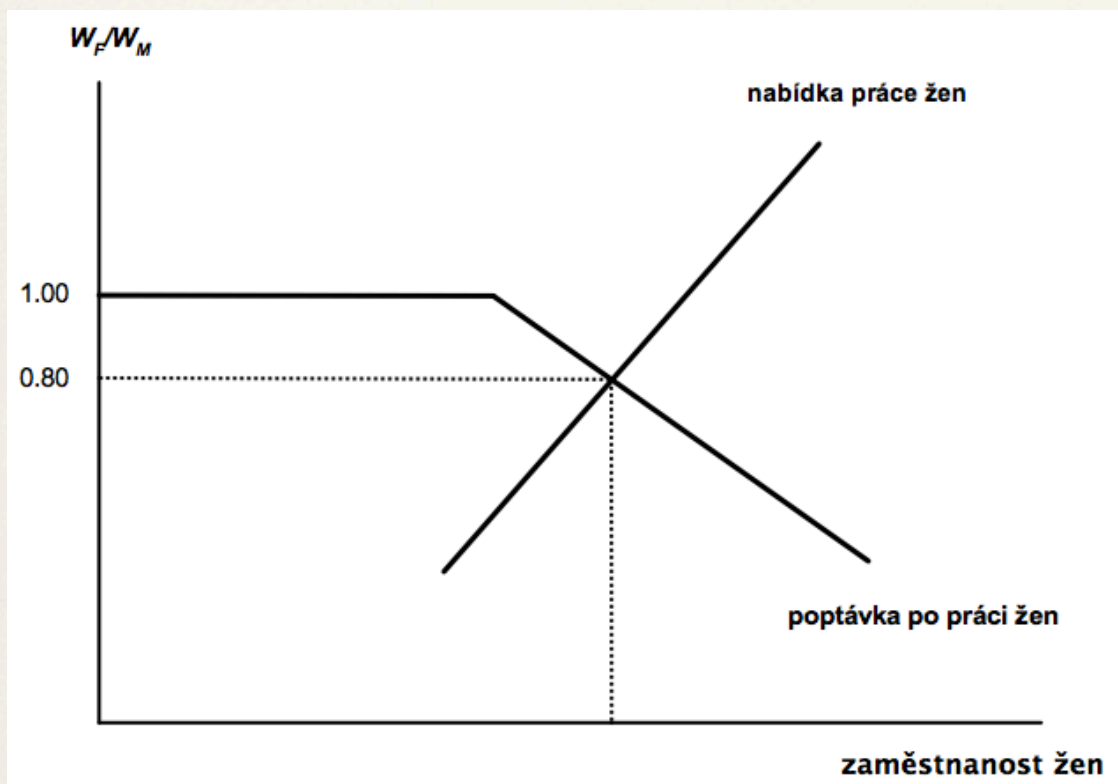
Kritérium rozhodování diskriminujícího zaměstnavatele:

- ♦ najímá pouze ženy, pokud $W_F + d < W_M$
- ♦ najímá pouze muže, pokud $W_F + d > W_M$

V našem případě bude diskriminující zaměstnavatel najímat pouze ženy, když $d < 40$ Kč. Z této úvahy vyplývá další důležitý důsledek Beckerova modelu: *pokud jsou muži a ženy dokonalé substituty, firmy budou mít segregovanou pracovní sílu.*

Diskriminační preference na straně zaměstnavatelů (3/3)

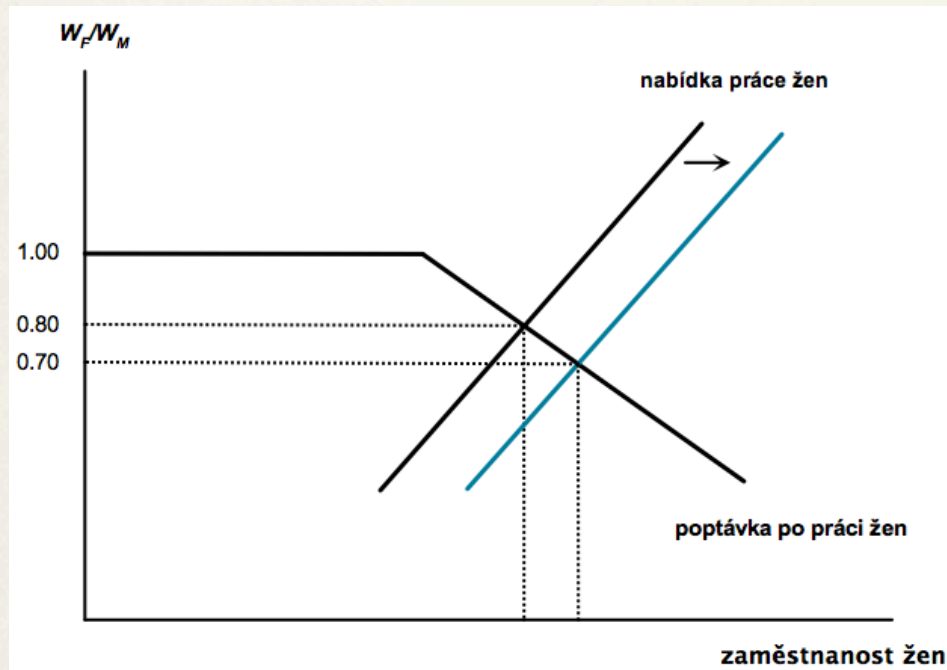
Výše uvedený příklad znázorníme graficky.

Za poptávkou po práci žen jsou zaměstnavatelé „seřazeni“ podle diskriminačních preferencí.

Diskriminační preference a mzdové diferenciály

Výše mzdového diferenciálu mezi diskriminovanou a nediskriminovanou skupinou pracovníků závisí na dvou hlavních faktorech: *velikosti diskriminované skupiny pracovníků...*

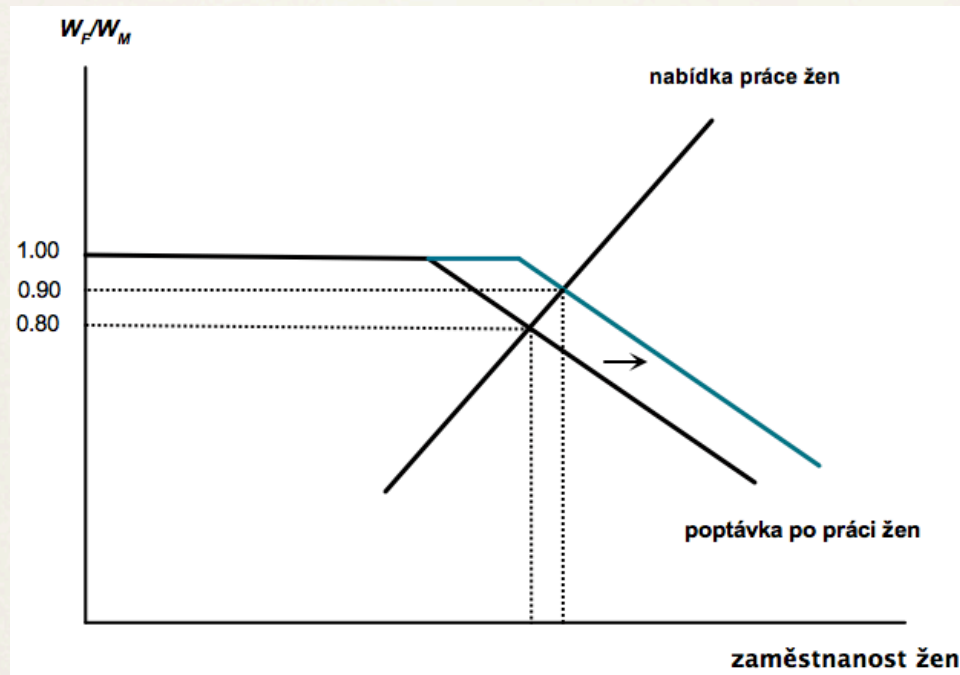

Čím větší diskriminovaná skupina pracovníků, tím vyšší mzdový diferenciál (existuje např. pozitivní korelace mezi podílem černochoů v populaci a mzdovým diferenciálem mezi bělochy a černochoy mezi státy USA).

Diskriminační preference a mzdové diferenciály

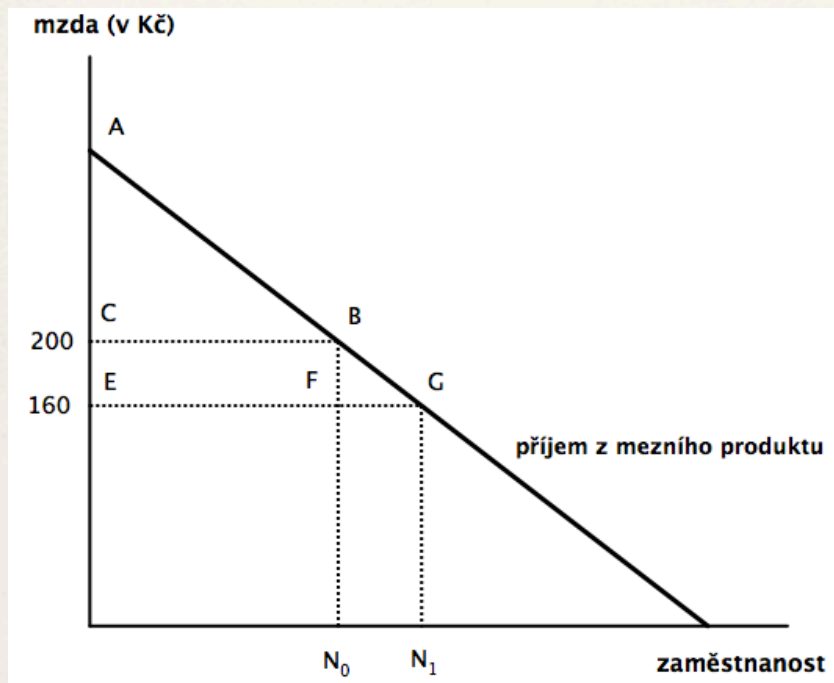
... a rozsahem diskriminace na straně zaměstnavatelů (počtem diskriminujících firem)

Příklad. Předpokládejme, že se třeba v důsledku mediální kampaně počet nediskriminujících firem zvýší.

Příklad. Tento faktor může zdůvodňovat, proč v severních státech USA je mzdová mezera mezi bělochy a černochoy menší...

Důsledek Beckerova modelu: diskriminační preference a zisk

Pokračování příkladu. Nediskriminující zaměstnavatelé budou za mzdu 160 Kč najímat N_1 pracovníků – žen. Zaměstnavatelé s diskriminačním koeficientem ve výši 40 Kč budou najímat za 200 Kč N_0 pracovníků – mužů.

Diskriminující firmy najímají „špatný“ počet zaměstnanců a důsledkem je *nižší zisk* (v grafu plocha CEGB).

Důsledek Beckerova modelu: diskriminace bude postupně zanikat

Důležitou implikací Beckerova modelu je, že *za diskriminaci musí zaměstnavatelé platit v podobě nižšího zisku.*

V dlouhém období budou v konkurenčním prostředí nediskriminující firmy v postupně *vytlačovat firmy, které diskriminují* a diskriminace bude postupně *zanikat*. Problém diskriminace tedy v dlouhém období vyřeší trh a vládní antidiskriminační programy nejsou nutné.

Omezení Beckerova modelu

Proč tedy diskriminace (např. rasová) na trhu práce stále existuje?

- ♦ některá odvětví nejsou dostatečně konkurenční
- ♦ v situaci, kdy přetrvává vysoká nezaměstnanost, mohou zaměstnavatelé své diskriminační preference realizovat při nižších nákladech

Doporučení pro hospodářskou politiku?

Diskriminační preference na straně spotřebitelů

Spotřebitelé s diskriminačními preferencemi se při rozhodování o nákupu řídí cenou upravenou o diskriminační koeficient $p+d$. Tito spotřebitelé pak poptávají menší množství, pokud zboží prodávají lidé, vůči kterým mají předsudky.

Firmy na to reagují převedením příslušných pracovníků z diskriminované skupiny na jinou pracovní pozici nebo snížením mzdy – potom vznikne *mzdový diferenciál* mezi nediskriminovanými a diskriminovanými zaměstnanci.

Příklad. Proč bílí basketbalisté v USA berou více než stejně produktivní černí basketbalisté?

Diskriminační preference na straně spotřebitelů

Tato situace nemusí být v dlouhém období stabilní – diskriminovaní zaměstnanci mohou změnit zaměstnavatele (pokud je to možné), aby dostávali původní (vyšší) mzdu. Diskriminace na straně spotřebitelů tedy vede k *segregaci zaměstnanců*. Firmy, jejichž zákazníci se vyznačují diskriminačními preferencemi, budou spíše najímat jimi preferovanou skupinu pracovníků.

Relation between Customer Discrimination and Percentage of Newly Hired Workers Who Are Black

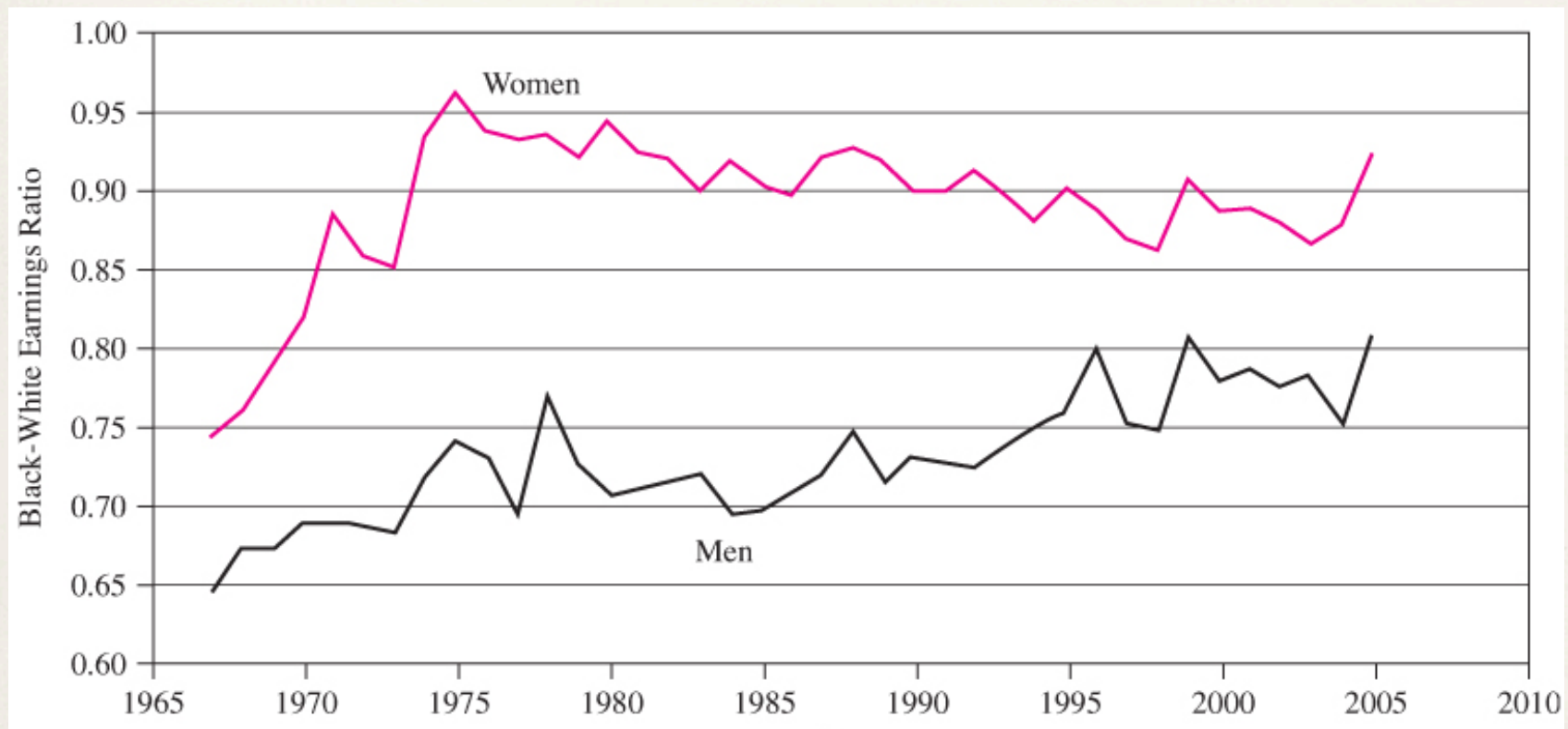
Type of Firm	Over Half of Firm's Customers Are Black	Over 75% of Firm's Customers Are White	Difference
Contact between customers and workers	58.0%	9.0%	49.0%
No contact between customers and workers	46.6	12.2	34.4
Difference-in-differences	—	—	14.6

Diskriminační preference na straně zaměstnanců

Pracovníci s diskriminačními preferencemi se rozhodují na základě mzdy upravené o diskriminační koeficient $w-d$. Ve smíšeném pracovním prostředí by firma těmto pracovníkům musela vyplácet kompenzující mzdový rozdíl. To je nákladné, a proto důsledkem bude *úplná segregace zaměstnanců*.

V konečném výsledku pak diskriminace na straně zaměstnanců nevytváří mzdový diferencíál mezi stejně produktivními skupinami zaměstnanců a neovlivňuje tak ziskovost firem.

Relativní mzda bílých a černých pracovníků (USA)

Statistická diskriminace

Ke statistické diskriminaci dochází tehdy, pokud je jednatel posuzován na základě *průměrných charakteristik skupiny*, ke které patří a nikoli na základě svých osobních charakteristik.

Při statistické diskriminaci zaměstnavatel neuspokojuje preferenci diskriminovat, ale používá určité ukazatele (rasa, pohlaví, věk) jako *zástupnou proměnnou* pro ukazatele produktivity pracovníků.

Zaměstnavatel se zde diskriminací nepoškozuje - jeho rozhodnutí jsou v průměru správná. Není proto důvod, aby tento způsob diskriminace zmizel.

Statistická diskriminace

Příklad. Zaměstnavatel se rozhoduje při přijímání nových pracovníků rozhoduje mezi mužem a ženou; oba jsou mladí, mají stejné vzdělání, podobné dosavadní pracovní zkušenosti a stejný rodinný stav (ženatý / vdaná).

K statistické diskriminaci dochází tehdy, když zaměstnavatel použije průměrnou charakteristiku: předpokládá, že se bude chovat jako „průměrná“ vdaná žena v dané věkové kategorii a v blízké budoucnosti odejde na mateřskou dovolenou; přitom však tato konkrétní žena rodinu neplánuje.

Statistická diskriminace se nevyskytuje jen na trhu práce, ale i na jiných trzích (např. pojištění).

Zaměstnanost žen podle profese (USA, 2001)

Occupation	Percent Female	Average Hourly Wage of Workers in Occupation
Carpenters	1.7%	\$15.33
Aircraft engine mechanics	4.1	21.07
Truck drivers	5.3	14.22
Police and detectives	10.3	19.65
Chemical engineers	11.4	31.77
Architects	23.5	25.17
Lawyers	29.3	38.82
Physicians	29.3	39.93
Guards	29.9	12.35
Cooks	42.5	8.67
Postal clerks	49.7	16.71
Financial managers	52.1	26.63
Real estate sales	52.2	24.37
Teachers: secondary school	58.5	21.44
Teachers: elementary school	82.5	19.93
Maids and housemen	84.8	8.52
Bank tellers	86.9	10.52
Child care workers	97.0	8.43
Receptionists	97.0	10.93
Teachers: kindergarten	97.8	13.43

Vytěsňovací model diskriminace (crowding model)

Zastoupení mužů a žen (popř. jiných menšin) v jednotlivých povoláních se podstatně liší => profesní struktura je důležitým faktorem, který vysvětluje mzdové rozdíly mezi pracovníky.

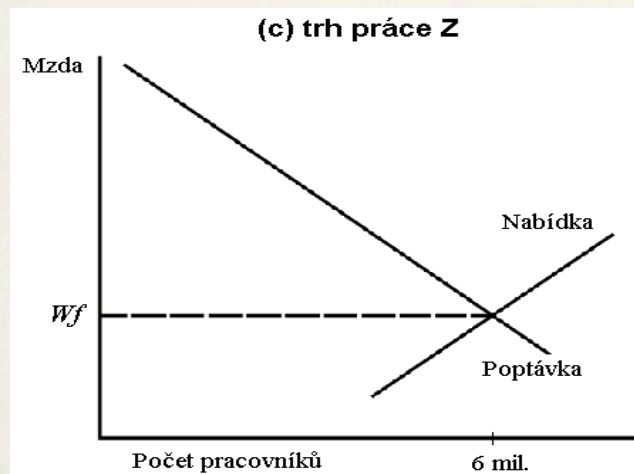
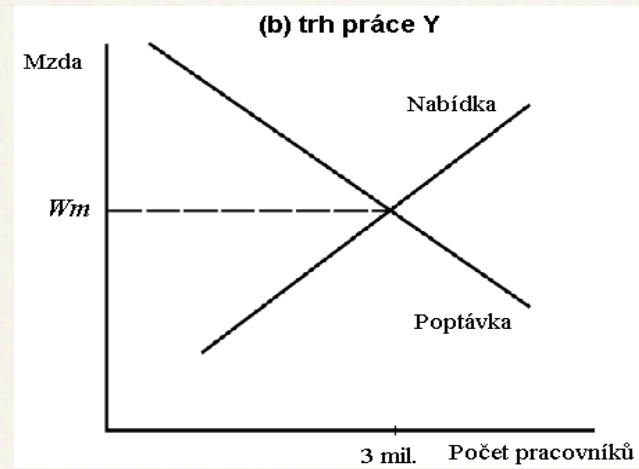
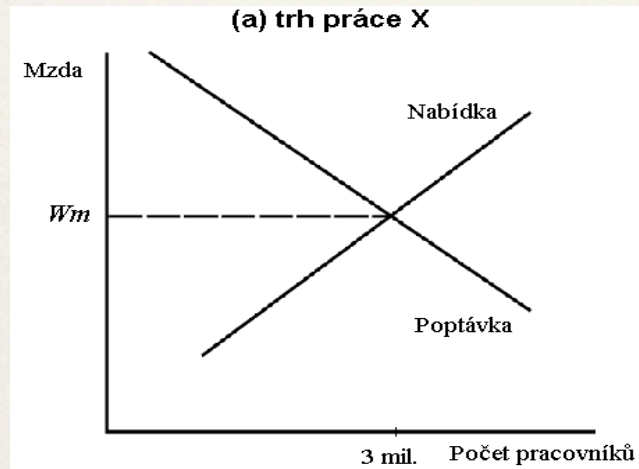
Vytěsňovací model pomocí jednoduchého modelu nabídky a poptávky vysvětluje důsledky toho, že se ženy (případně jiné skupiny pracovníků, např. imigranti, etnické menšiny) se koncentrují v omezeném počtu povolání.

Vytěsňovací model diskriminace (crowding model)

Příklad. Uvažujme hypotetickou ekonomiku s následujícími charakteristikami:

- ♦ pracovní síla je rovnoměrně rozložena mezi muže a ženy (6 a 6 mil.)
- ♦ existují 3 trhy práce: X, Y, Z, každý má stejnou poptávku
- ♦ muži a ženy jsou stejně produktivní
- ♦ DOKO na trzích finální produkce
- ♦ zaměstnání X a Y jsou “mužská” povolání, Z je “ženské” povolání

Vytěsňovací model diskriminace (crowding model)

Ženy mají (např. díky společenským konvencím) ztížený přístup na trh práce X a Y, a proto jsou “vytlačovány” na trh práce Z, kde jsou nižší mzdy.

Vytěsňovací model diskriminace (crowding model)

Podle této hypotézy jsou tedy ženy koncentrovány do určitých profesí - dochází k *profesní segregaci*. Profesní segregace nemusí být výsledkem diskriminace, ale důsledkem společenského klimatu. Koncentrace žen do relativně malého počtu profesí vysvětluje jejich nižší mzdy. Potom ženy vydělávají méně i při zohlednění výše vzdělání a dalších socio-ekonomických charakteristik.

Borjas (2010): žena, která pracuje v povolání, kde alespoň 75 % jejích spolupracovníků jsou ženy, vydělává o 14 % méně než žena (se stejnými socio-ekonomickými charakteristikami), u které stejný podíl pracovníků tvoří muži.

Jiné vysvětlení může nabídnout teorie lidského kapitálu: ženy (tak jako ostatní) maximalizují čistou současnou hodnotou celoživotních příjmů, a proto se spíše věnují povoláním, kde není třeba tak často aktualizovat znalosti (např. práce s dětmi).

Variantou hypotézy vytěsňování je **teorie duálních trhů práce** (viz téma Politika odměňování). Tato teorie vysvětluje, proč diskriminace může *přetrvávat* (nikoliv příčinu vzniku primárního a sekundárního trhu práce).

Index segregace

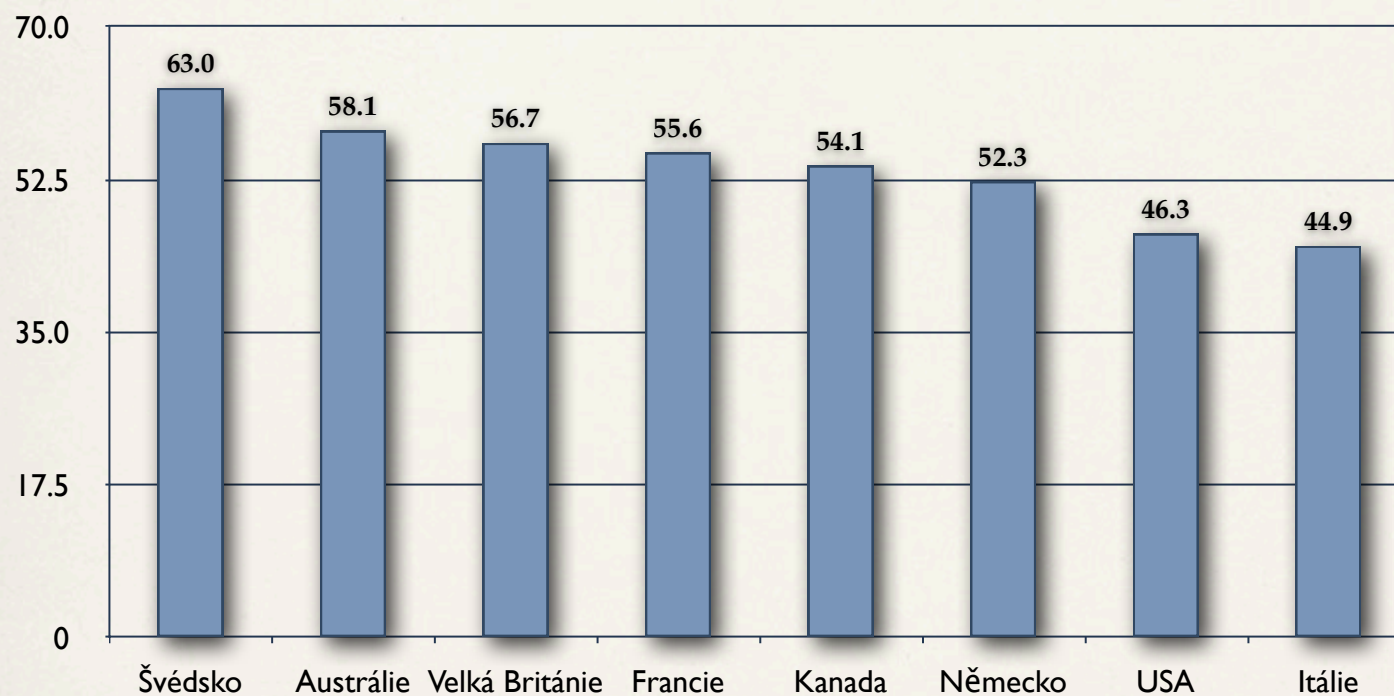
Míru profesní segregace měří **index segregace**, který vyjadřuje procentní počet pracovníků (mužů nebo žen), kteří by museli změnit zaměstnání, aby muži a ženy byly ve všech povoláních zastoupeni rovnoměrně.

Příklad. V hypotetické ekonomice existují tři povolání (A, B, C). Následující tabulka odráží procentní zastoupení mužů a žen v těchto povoláních.

(1) povolání	(2) muži	(3) ženy	rozdíl (4)=(2)-(3)
A	50%	30%	20%
B	30%	20%	10%
C	20%	50%	30%
	100%	100%	60%

Index segregace je $60\% / 2 = 30\%$.

Index profesní segregace v různých zemích

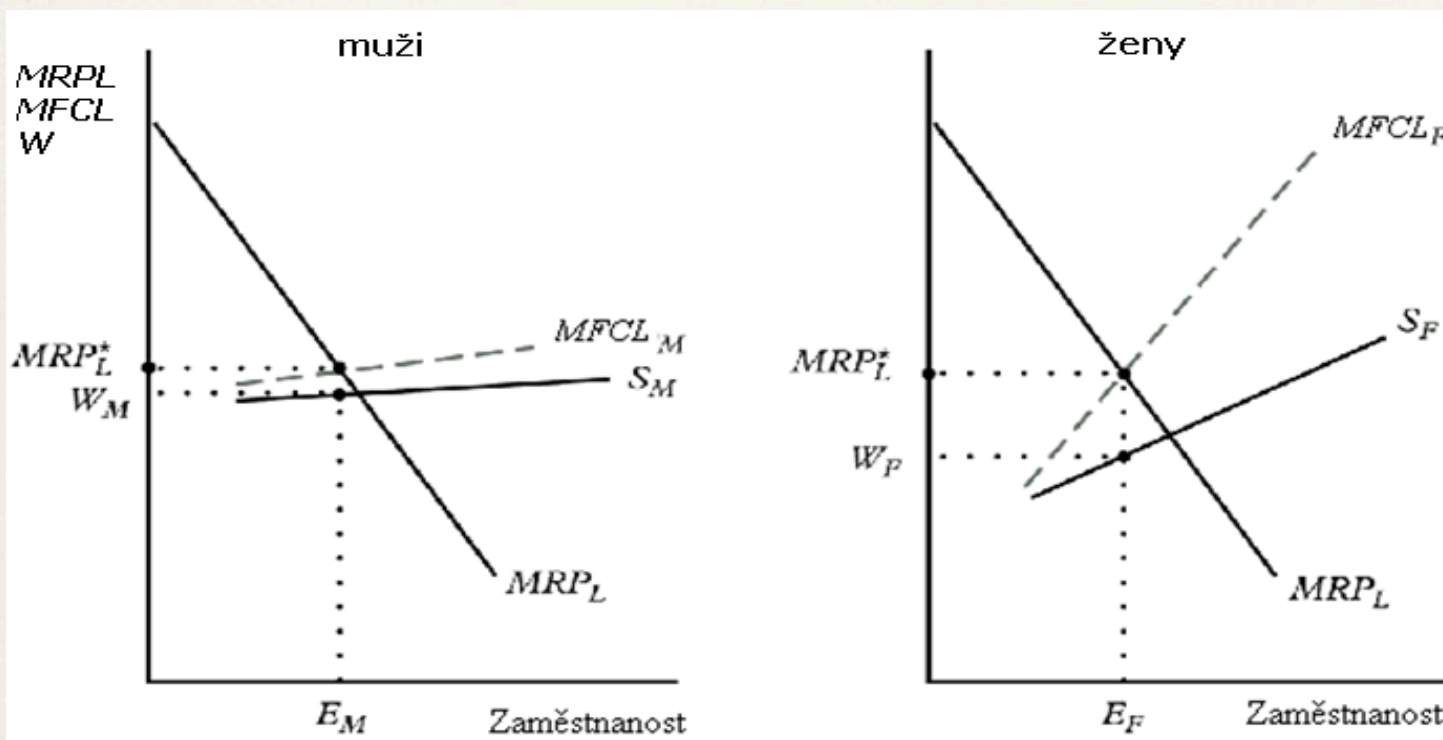
Mzdová diskriminace monopsonu

Monopsonista může zvýšit svůj zisk tím, že *různým skupinám* pracovníků (ale se stejnou produktivitou) nabídne *různou mzdu*. Musí být splněny dvě podmínky:

- ♦ nabídka práce musí být rozdělitelná na jednotlivé skupiny (např. podle věku, pohlaví, rasy)
- ♦ elasticita nabídky práce jednotlivých skupin je různá

Mzdová diskriminace monopsonu

Příklad. Ženy mohou mít z různých důvodů nižší elasticitu nabídky práce než muži.

Na rozdíl od Beckerova modelu je pro monopson výhodné diskriminovat a tedy není důvod k potlačení diskriminace.

Shrnutí

- ♦ Model založený na diskriminačních preferencích (Beckerův model) je založen na tom, že diskriminující subjekt se rozhoduje podle výše mzdy (ceny) upravené o výši diskriminačního koeficientu. Výše diskriminačního koeficientu vyjadřuje sílu předsudku.
- ♦ V případě, že jsou diskriminovaní a nediskriminovaní pracovníci dokonalé substituty, diskriminace ze strany zaměstnavatele v Beckerově modelu povede k segregaci zaměstnanců a k různým mzdám za stejnou práci. Diskriminačním chováním se firma připravuje o část zisku.
- ♦ Diskriminace na straně zaměstnanců vede k segregaci pracovní síly, ale nezpůsobuje mzdový diferenciál mezi diskriminovanými a diskriminujícími pracovníky. Diskriminace na straně spotřebitelů může mzdový diferenciál způsobovat.
- ♦ Statistická diskriminace znamená, že se stejně produktivními pracovníky je nakládáno jinak na základě odlišných průměrných charakteristik skupiny, ke které patří.
- ♦ Monopson může diskriminovat na základě odlišné elasticity nabídky práce jednotlivých skupin pracovníků. Monopsonista se diskriminací nepřipravuje o zisk.

Literatura

- ♦ Ehrenberg, Ronald G. - Smith, Robert Stewart. *Modern Labor Economics : Theory and Public Policy*. 10th ed. Boston : Pearson/ Addison Wesley, 2009. xxi, 650 s. ISBN 978-0-321-53896 -- **kapitola 12, s. 395-444**
- ♦ Borjas, George. *Labor Economics*. 5. vyd. : McGraw Hill Higher Education, 2010. ISBN 978-0070172708 -- **kapitola 9, s. 365-417**
- ♦ Kaufman, B. - Hotchkiss, J. *The Economics of Labor Markets*. Mason : Thomson Higher Education, 2006. 760 s. ISBN 0-324-28879-4 -- **kapitola 9, s. 447-500**